

UDK: 101.1

Adhamjon MIRZACHAYEV,

Alfraganus universiteti Alfraganus Xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi ilmiy xodimi,
O'zbekiston Milliy universiteti Huquqiy fanlar kafedrasida mustaqil tadqiqotchisi
E-mail: a.mirzachayev@afu.uz

ISFT instituti dotsenti, f.f.n D.Bozarov taqrizi asosida

ABU HANIFA MAZHABI VAKILLARINING QARASHLARI VA IJTIMOIIY-FALSAFIY TAHLILI

Annotatsiya

Mazkur maqolada Abu Hanifa vakillarining qarashlari va ijtimoiy-falsafiy tahlili haqida so'z boradi. Mazhablar, jumladan, hanafiy mazhabining dunyo ofkor ommasi oldidagi roli tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Islom, mazhab, e'tiqod, shahar, aholi.

ВЗГЛЯДЫ ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ МАЗХАБА АБУ ХАНИФЫ И ИХ СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ

Аннотация

В данной статье рассматриваются взгляды представителей Абу Ханифы и их социально-философский анализ. Анализируется роль мазхабов, включая ханафитский мазхаб, перед общественным мнением мира.

Ключевые слова: Ислам, мазхаб, вера, город, население.

VIEWS OF THE REPRESENTATIVES OF THE ABU HANIFA SCHOOL AND THEIR SOCIO-PHILOSOPHICAL ANALYSIS

Annotation

This article discusses the views of Abu Hanifa's representatives and their social-philosophical analysis. The role of the madhhabs, including the Hanafi madhhab, in front of the public opinion of the world is analyzed.

Key words: Islam, madhhab, belief, city, population.

Kirish. Abu Hanifa No'mon (r.a.)ning mazhabi Imom Molik (r.a.) mazhabiga ergashuvchilar ko'paygunga qadar Andalus shaharlarida nashr etilgan. Muqaddasiy "Ahsan ut-Ta'qosim" kitobida Molikiy mazhabining Hanafiy mazhabi tarafdorlari ustidan g'olib kelganligi haqidagi voqeani ba'zi mag'ribliklarning so'zlaridan hikoya qiladi. Bir guruh hanafiy mazhabi tarafdorlari va bir guruh molikiy mazhabi tarafdorlari Sulton huzurida tortishib qolishdi. Sulton ulardan Abu Hanifa qaysi shahardan ekanligini so'radi? Kufa shahridan, deyishdi, yana so'radi: Imom Molik qaysi shahardan? Madinadan, deyishdi. Sulton dedi: Madinalik olim bizga yetarli va Abu Hanifa No'mon (r.a.)ning sahobalarini Andalusdan chiqarib yuborishni buyurib, ishimga ikki mazhab aralashsa, menga yoqmaydi, dedi [1].

Tadqiqot metodologiyasi. Afrika mintaqasida (Jazoir, Tunis va Tarobulus) Abu Hanifa No'mon (ra) mazhabi mavjud edi. Tunisdagi Ahl al-Bayt Molik (Tunis hokimi) Ahnafdan bo'lgan, shuning uchun Hanafiy mazhabi bu shaharda (poytaxtda) imtiyoz topgan edi [2]. Shu tariqa, faqat Molikiy mazhabiga tegishli bo'lgan boshqa sohalaridan farqli o'laroq, Hanafiy mazhabiga ham fatvo berildi. Tunis bosh muftiysi hanafiy mazhabiga mansub bo'lib, bu mazhabda uning uchun alohida g'urur va ma'naviyat bor edi. Poytaxt atrofidagi jamiyatda muftiyning taxallusi "Shayx ul-Islom" bo'lib, Molikiylar mazhabi bu mintaqada ikkinchi maqomga ega bo'lib, madrasalari bo'lishi odat edi. "Jome' uz-zaytun" hanafiy mazhabidan bo'lib, qolgan yarmi esa molikiy mazhabi vakillari xisoblangan. Ammo biz hanafiy mazhabining nashr etilishi haqida aytib o'tgan boshqa bir voqea, bu viloyatning ba'zi shaharlarida mazhab paydo bo'lganidan boshlab nashr etilgan [3]. Ba'zi boshqa shaharlarda bu mazhabning turli davrlarda nashr etilishiga yo hanafiy ulamolarining bu shaharlarga borib, o'z mazhablarini yoyishlari yoki hukm va fatvolar shu ulamolar qo'lida bo'lganligi sababli hanafiy mazhabi ulamolarining bu shaharlarga tashriflari ularning borgan har bir shaharlarida shu mazhabga berilganligi yoki boshqa sabablar borligi ko'rilgan [4].

Iroq, Suriya, Hindiston, Afg'oniston va Sharqiy Turkiston (Xitoy Xalq Davlatida uyg'ur yashaydigan Shinjon Muxtor viloyatidan Shimoliy dengizgacha) va g'arbiy (Shimoliy dengiz)

kabi rivojlangan mamlakatlarning aksariyatida va Markaziy Osiyo, Kavkaz va Usmonli Turkiyadan ko'plab albanlar, Bolqon mamlakatlari aholisi islom dinini hanafiy mazhabiga amal qildilar va bu mazhab juda keng tarqalgan. Ushbu mazhabga ergashuvchilar ba'zi taxminlarga ko'ra Hindistonda 48 millionga, Braziliyada esa 48 millionga yetadi. Janubiy Amerikada 25 000 dan ortiq musulmon bo'lib, ularning barchasi Imomi A'zam (ra) mazhabiga ergashadi [5]. Yamanning Sano va Suada shaharlarida hanafiy mazhabi boshqa mazhablarga qaraganda ustunroq edi. Fatvo va qazo ham yuqoridagi kabi. Aytib o'tganimizdek, Iroq va Shom xalqlari hanafiy mazhabiga o'tgan, mazhab hukmron bo'lgan Livan va Iroqda qoriyalar ya'ni qishloqlar qolmagan. Hanafiy u yerga bormagan, ya'ni Iroq va Suriyaning barcha oilalari Buyuk kun dinini bilishgan va ko'pchiligi unga ergashgan. Xuroson, Sijiston va Sharq dengizi kabi sharqiy iqlimda va Sharqiy dengizdagi shaharlarning aksariyati Imomi A'zam mazhabiga ergashgan, bundan tashqari bu shaharlarning ba'zilarida oz sonli odamlar imom A'zam mazhabiga ergashganlar. Daylam iqlimidan Gurgon, Eron va Tabariston aholisining ba'zi qismi hanafiy mazhabiga ergashgan. Armaniston, Ozarbayjon va Tabrizdagi musulmonlar ham hanafiy mazhabiga ergashgan va hozir ham davom etmoqda. O'tmishda Ahvoz nomi bilan mashhur bo'lgan Xuziston shaharlarida hanafiy mazhabining mashhur olim va ulamolari yashab, Eronning aksariyat fors mamlakatlari hanafiy mazhabiga, Hindiston, Pokiston, Bengaliya (Bangladesh) shaharlarida esa hanafiy mazhabiga ergashganlar), bugungi kunda ham ko'pchilik hanafiy mazhabiga amal qiladi [6].

Tahlil va natijalar. Bugungi kunda Mag'rib, Jazoir, Tunis, Tarobulus kabi musulmon mamlakatlariga nazar tashlaydigan bo'lsak, garchi Molikiy mazhabiga ergashuvchilar ko'proq bo'lsa-da, ammo qolgan uchta sunniy mazhabdan faqat hanafiy mazhabi tarafdorlarini ko'rish mumkin bo'ladi. Misrda shofe'iy va molikiy mazhabi tarafdorlari ko'proq ko'zga tashlanadi va qisman hanafiylar ham uchraydi. Shofe'iy asosan Rif shahrida, molikiylar esa Said shahrida, lekin mahkamalarning fatvolarining aksariyati hanafiy mazhabiga beriladi, chunki o'tmishda bu mazhab arablarda katta shon-shuhratga erishgan edi.

Misr, Shomi Sharif musulmonlarining yarmi hanafiy mazhabidagilardir, to'rtidan biri shofe'iy, to'rtidan biri esa hanbaliylardir. Falastin xalqining ko'pchiligi Shofe'iy mazhabiga tobedirlar. Hanafiy va Molikiy mazhablari deyarli ko'rinmaydi.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Sudanliklarining aksariyati Molikiy mazhabiga mansubdir. Hijoz va Taxomada yashovchilarning aksariyati Shofi'iy mazhabiga ergashadi. G'olib va Najdiklarining ko'pchiligi Hanbaliy mazhabiga mansub. Yamandagi Ahli Sunna va Adan va Hazoralmavt shofe'iy mazhabi, Adan shahrida esa bir qabila hanafiy mazhabiga ergashadi. Fors urf-odatlariga ega bo'lganlarning ko'pchiligi Shofe'iy mazhabidan bo'lib, ularning oz qismi Hanafiy mazhabiga ergashadi. Afg'oniston musulmonlarining ko'pchiligi hanifiylardan iborat bo'lib, oz sonli shofe'iy va hanbaliy mazhabiga e'tiqod qiladi. Sharqiy Turkiston (Xitoy) musulmonlarining ko'pchiligi shofe'iy mazhabiga e'tiqod qilgan bo'lsa, Buxoro shahridan kelgan olimlarning say-harakatlari bilan odamlar Hanafiy mazhabiga ergashdilar. Kavkaz va uning

atrofidagi shaharlarning bir qismi shofe'iy, ba'zilar esa hanafiy mazhabiga e'tiqod qiladi. Hindistondagi g'oliblar esa, avval aytib o'tganimizdek, hanafiy mazhabidagilardir [7].

Xulosa va tarliflar. O'rinda aytish mumkinki, bugungi kunda Islom olamida Imom Abu Hanifa (r.a.) mazhabi juda ko'p taraqqiyotga erishib, Islom olami musulmonlarining ko'plab tarafdorlarini o'z mazhabiga jalb etgan. Biz muxlislar bugungi kunlik mavzularimizga nazar tashlaydigan bo'lsak, bu mazhab musulmonlar hayotini osonlashtirish uchun katta xizmat qilgan. Afsuslar bo'lsinki, bugungi kunda ayrim yoshlarimiz ahli sunna mazhablarini bilimsizlikdan yoki to'g'ri tushunmaslikdan nafrat bilan ahli sunna mazhablariga ergashuvchilarga e'tiborsizlik bilan tarafdorlarini haqorat qilib, ularni savodsizlikka nisbat berish kabi xollar kuzatilmoqda. Mamlakatimizda odob axloq tamoyillari asosida o'zbekona urf odatlarimiz negizi o'laroq hanafiylik singigan xalqimizga ehtirom ila sof islom arkonlari va uning mazhablarini to'g'ri tushintirishimiz zarur.

ADABIYOTLAR

1. Ahmad ibni Ismoil ibni Muhammad Taymur. Nazrat-uttorixiyati fi hudus-il-mazohib-il-fiqhiyat-il-arba'ati. \ Ahmad ibni Ismoil.- Beyrut: Dor-ul-Qodiri, 1996. -56 b.
2. Ahmad ibni Ismoil ibni Muhammad Taymur. Nazrat-uttorixiyati fi hudus-il-mazohib-il-fiqhiyat-il-arba'ati. \ Ahmad ibni Ismoil.- Beyrut: Dor-ul-Qodiri, 1996. -57 b.
3. Ahmad ibni Ismoil ibni Muhammad Taymur. Nazrat-uttorixiyati fi hudus-il-mazohib-il-fiqhiyat-il-arba'ati. \ Ahmad ibni Ismoil.- Beyrut: Dor-ul-Qodiri, 1996. -58 b.
4. Abu Is'hoqi Sherozi. Tabaqotu-l-fuqaho. \ Abu Is'hoqi Sherozi. Beyrut: Dor-ur-roidi arabi, 1899. -135 s.
5. Ahmad ibni Ismoil ibni Muhammad Taymur. Nazrat-uttorixiyati fi hudus-il-mazohib-il-fiqhiyat-il-arba'ati. \ Ahmad ibni Ismoil.- Beyrut: Dor-ul-Qodiri, 1996. -59 b.
6. Ahmad ibni Ismoil ibni Muhammad Taymur. Nazrat-uttorixiyati fi hudus-il-mazohib-il-fiqhiyat-il-arba'ati. \ Ahmad ibni Ismoil.- Beyrut: Dor-ul-Qodiri, 1996. -85 b.
7. Ahmad ibni Ismoil ibni Muhammad Taymur. Nazrat-uttorixiyati fi hudus-il-mazohib-il-fiqhiyat-il-arba'ati. \ Ahmad ibni Ismoil.- Beyrut: Dor-ul-Qodiri, 1996. -86 b.